

КАДЕ Е МАКЕДОНИЈА ВО ПОЕЗИЈАТА НА АЦО ШОПОВ?

Весна Мојсова-Чепишевска¹, Иван Антоновски²

¹редовен професор

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

Филолошки факултет „Блаже Конески“

vesnamojsova@hotmail.com

²асистент

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

Филолошки факултет „Блаже Конески“

i.antonovski@gmail.com

Апстракт: Препрочитувањето на последната книга на Ацо Шопов, „Дрво на ридот“ (1980), упатува кон согледба дека во неа, за првпат во неговиот опус дотолку експлицитно е сеприсутна Македонија – речиси во секоја песна. Но, тоа и ја отвора дилемата – каде е Македонија во поезијата на Шопов? Зошто токму во последната своја книга, Шопов дотолку инсистира да ја споменува Македонија? Дали нејзината експлицитна присутност во оваа книга и претходно реферирањето кон татковината во збирката „Песна на црната жена“ (1976) се прво пројавување на Македонија во неговата поезија? Или всушност, Македонија е постојано присутна во поезијата на Шопов, а во оваа аманетна книга се пројавува експлицитно? Во потрагата по одговори на овие прашања, со исчитување на севкупниот опус на Шопов, во трудот се доаѓа до теза-заклучок дека Македонија е постојано присутна во неговата поезија, од првата до последната книга, при што во секоја негова творечка фаза е присутна во различна форма, соодветна на особеностите со кои таа фаза се одликува. Анализата во трудот, согледувајќи ја Македонија како дел од авторовата интимност, и воспоставувајќи синтези меѓу поезијата и искажувањата на Шопов надвор од поетската реч, отвора и други прашања. Меѓу другите и прашањето колку поезијата на Шопов е интимистичка само во една фаза или сите фази на неговото творештво се различни форми на поетски интимизам. Притоа се претставува и тезата-заклучок дека во поезијата на Шопов постојано има некоја спрега меѓу колективното и индивидуалното (и обратно), во патувањето од себеси до својата небиднина.

Клучни зборови: *Македонија, Ацо Шопов, поезија, татковина, творечка фаза.*

Последните напишани песни, неретко се и аманети на поетите, особено кога се создадени во мигови на поетовата свесност за сопственото физичко заминување. Затоа, и дури ја чувствуваме стогодишнината од раѓањето на Ацо Шопов, силно ја чувствуваме потребата одново да ја исчитаме неговата последна оригинална поетска книга „Дрво на ридот“ (1980), објавена две години пред неговото физичко заминување. За да се обидеме да го исчитаме и протолкуваме неговиот (поетски) аманет! А во него, во уводната песна „Оздравување на болниот“, Шопов запиша: „Јас сум ви тешко болен, и ќе ме снема, / ме дави и гуши подземна стија. / Млад сум а душата ми е остарена / од љубовта моја неостварена, љубовта Македонија“¹. Веќе во овие стихови што извираат од внатрешниот глас на поетот кој одекнува од врвот на планината, тој упатува кон сопствената нераскинлива, целоживотна поврзаност со Македонија, претставувајќи ја како судбинска. Но, во исто време пред исчитувачите на неговите стихови ја отвора и дилемата зошто таа љубов Македонија е неостварена. Колку таа љубов е присутна во неговите стихови од претходните книги? И дали можеби е неостварена само затоа што во интерпретациите на неговото творештво, таа не е до крај препозната, бидејќи нејзината присутност не е експлицитна, туку е длабоко и интимно врежана во поетовото Јас?

Па затоа, во својата последна книга, Шопов и директно упатува кон поистоветување на поетовото Јас и лирскиот субјект – и во песните поместени во неа и во оние од книгите што ѝ претходат. Вклучително и кога во уводната песна, *сам на себе гласно си довикува: здравјето ти е растурено по патиштата на светот, / Македонија е во светот, а светот во Македонија. / Твоите очи греат ко сонце / низ твојата песна уште недопеана*. Зарем во овие стихови не е отсликана и идејата на севкупната општествена активност на Шопов? Колку таа се рефлектирала врз неговата претходна поезија, бидејќи тој и отворено укажува дека животот го посветил на таа, по сè изгледа не до крај разбрана идеја? Но и дека и таа идеја и таа љубов Македонија се дотолку силни што токму во споменатата песна и воопшто во „Дрво на ридот“, како што ќе напомене и Науме Радически во својот критички одглас објавен уште по појавувањето на книгата, *фигуративното / силмболично, ама и вистинско оздравување за Шопов е „чин на придигнување за еден далеку поголем завет од сопствениот живот, заветот на татковината и слободата.“* (1981) Ова се согледува и во последните стихови од таа, уводна песна во „Дрво на ридот“, во кои лирскиот субјект поистоветен со поетот, поттикнат од идејата на својата целоживотна мисија, тргнува на далечен пат. Пат во кој *по долгите патишта на светот се отсликуваше ликот на Македонија, / а ликот на светот во Македонија. / Низ*

¹ Песните и единствената објавена прозна книга на Ацо Шопов во трудот се цитирани според е-верзиите на неговите оригинални поетски книги достапни на македонски јазик на е-платформата „Лирскиот дом на Ацо Шопов“ – /www.acosopov.com/?lang=mk.

Македонија шуркаа струи на здравје и свежина, / а болештините се топеа како снегова грукта — тежина. Се стопи ли неговата грукта-тежина што ја носеше во себе, во неговата и наша Македонија?

Уште еднаш се потврдува дека „секоја средба со поезијата на еден поет од форматот на Ацо Шопов претставува истовремено и предизвик, и соочување со едно, по малку поразително сознание, дека за таа поезија веќе сè е кажано; но, сепак, како да останува потребата одново сè да се каже.“ (Капушевска-Дракулевска, 2004: 571) При препрочитувањето на книгата-аманет на Шопов, не може да не се забележи дека покрај тоа што во неа, поетот се пројавува со форма на исповедност со нагласена автобиографска лирска линија која на места води и кон реторичност, за која и покрај обемноста на стихот не може да се тврди дека е целосно нова во неговиот опус затоа што суптилно реферира и на неговата поетика пред сè од книгата „Стихови за маката и радоста“ (1952), но и во дел од песните од „Слеј се со тишината“ (1955), едновременно, за првпат дотолку експлицитно е сеприсутна Македонија. Како што ќе напомене и Георги Старделов, „во сè-на-сè 14 песни колку што има оваа негова последна книга, Македонија се споменува околу 20 пати, што, инаку, не беше случај со ниту една претходна негова книга.“ (1992) Но имплицитно, во „Дрво на ридот“, Македонија е присутна и во песните каде што не е спомената. Затоа, пред нас се отвора и дилемата од каде произлегува потребата на Шопов толку директно и јасно, ама и толку често, пред крајот на својот физички живот, во својата поезија да ја споменува Македонија. Дали тоа е и реакција на незабележувањето на рефлектирањето на неговата приврзаност кон татковината во неговото поетско творештво, во голем дел од претходните осврнувања кон него, на што се должи и неоствареноста на целоживотната љубов Македонија? Дали тоа сеприсусство е резултат на потребата отворено, автопоетички, да се остави аманетна порака дека неговото творештво, како и сета негова дејност во децениите претходно, нераскинливо е поврзано со татковината?

Затоа што, иако аманетната „Дрво на ридот“, во некои од критичките одгласи се третира и како „нов поетски свет“ (Радически, 1981) во кој поетовиот светоглед се остварува преку поетичката перспектива на болното тело, во суштина, е книга – поетски автокритички приказ и автопоетичко, ама и автобиографско заокружување на сиот претходен поетски и воопшто интимен свет на Шопов. Во неа е присутно, ама и дообјаснето сето она што ги детерминирало и неговиот творечки порив и неговиот творечки резултат во претходните близу четири децении. Поткрепа дека во неа, тој остава аманетна порака за неговата судбинска, целоживотна поврзаност со Македонија се и стиховите на песната „Езеро на животот“ во која тој и критички се осврнува кон сето она што со децении го носел во себе, отворено реферирајќи на претходното свое творештво, со филозофско-интимна исповедност за

сите, повеќе и помалку познати случувања од неговиот животен пат (дури и најинтимните), кои се одразиле во неговата поезија. Зашто оваа песна е онаа преку која може да се реконструира и неговата творечко-интимна (авто)биографија за *бегство низ небиднината*. Таа заедно со „Лузна“ и „Има долу една крв“ од стихозбирката „Небиднина“ (1963) можеби и најдиректно ја претставува неговата лиризирана интимност преточена во поетски слики. На крајот од неговото „Езеро на животот“: *разнишана од бури и породилна агонија / галијата* (во која е поетот, поистоветен со лирскиот субјект – заб. наша) *плови низ бурите ту исчезнува меѓу брановите ту изронува од нив / со име Македонија*.

И навистина – каде е Македонија во поезијата на Шопов? Дали нејзината експлицитна присутност во „Дрво на ридот“ и претходно реферирањето кон татковината во збирката „Песна на црната жена“ (1976) се прво пројавување на Македонија во неговата поезија? Или всушност, таа е постојано присутна во неговата поезија?

Обидот да се дојде до одговор на овие прашања, започна со повторно исчитување на поезијата од творечка фаза на Шопов што се остварува веднаш по ослободувањето, кон крајот на првата и во втората половина на четириесеттите години на минатиот век. Во првата поетска книга објавена на македонски јазик во тој период, во неговата „Песни“ (1944), Македонија, иако никаде не е спомената директно, како што не е спомената и во речиси сите следни негови поетски книги до „Дрво на ридот“, присутна е и преку дослухот на песните на Шопов со поетиката на македонската народна лирика. Согледано од денешна перспектива се доаѓа и до заклучок дека во поетските книги објавени на македонски јазик по Втората светска војна, дослухот со македонската народна поезија на суптилно поетичко рамниште, пред сè во изразот и во *синтаксата на стихот и строфата*, можеби е и најизразен во „Песни“ од Шопов, што укажува на неговата определба покрај слободарска, неговата песна да е и пред сè македонска. Но притоа, во неа, веќе се согледува и определбата на Шопов да не се стане роб на народната лирика и да се успее од роб да се стане господар, да се искористат основните интенции и да се заплови во светот на непознатото, неоткриеното, невозможното. Ама, да се заплови од Македонија! „Народното творештво, народната поезија е непресушен извор во кој мора да се нурне секој поет и да се напие од нејзините свежи води пред да ѝ се посвети на уметничката поезија. Барем ние Македонците и поетите од Балканот. На незаменлив и неповторлив начин народот ја опеја сета своја горчлива и тешка судба, маки, страдања, борби, радосни проблесоци и извишувања кон слободата. Затоа и мојот прв учител беше народната поезија.“ (Mihailova-Vošnakoska и Ѓоров, 1976: 7) – ќе напомене Шопов во 1976 година, нагласувајќи дека во никој случај поетот не смее да ја прекине врската со својот праизвор. Шопов не ја прекина таа врска и му остана доследен на

праизворот до објавата и на неговата последна оригинална поетска книга од која е и песната „Како најубави катрени од народната поезија“. Но, и во која неслучајно, во завршната песна „Патување во родниот крај – средба со светот“, *сите шуми и сите буки во земјата*, повторно затреперуваат со *гласот на смртно ранетиот војвода* преку цитатната присутност на народната песна „Слушам кај шумат шумите“: *Ако ве чуе, кажете: Син ти се, мајко, ожени / за една црна робинка, робинка — Македонија*. Одгласот на оваа народна песна е оној што ја прекрива оваа мала земја и замира некаде на крајот на светот. И тогаш силно почувствува дека во Македонија / се збиднуваат и се прекршуваат сите дилеми на светот, / а светот е бремен од проблемите на Македонија – пее Шопов, и на крајот на својот и творечки и физички живот потврдува дека приврзаноста за кодот на народната лирика како праизвор е резултат и на поетовата приврзаност за Македонија.

Но, во првата и во следните негови поетски книги, иако не е спомената, татковината Македонија е присутна и преку неговиот пев за слободата, во кој настојува да го избегне баналниот патос својствен воопшто за повоените поетски проблеснувања. Иако песните од соавторската книга со Славко Јаневски, „Пруга на младоста“ (1946), и од заедничката „Песни“ со Јаневски и Блаже Конески (1946) и неговата „Со наши раце“ (1950), својствено за критичко-интерпретацискиот однос кон македонската авторска поезија од тој период, првенствено се вреднуваат како слободарска и „социјална лирика од исповеден вид“ (Старделов, 1993: 22), сепак во нив е присутна Македонија, затоа што Шопов, во својот опус, всушност ги поистоветува слободата и татковината. Самиот тој, коментирајќи за песните „Очи“ и „Љубов“ кои се од оваа творечка фаза, неколку години пред неговото упокојување ќе рече дека да зборува за нив значи да зборува за сиот свој поетски развој: „за мојата огромна љубов кон жената која е поистоветена и со слободата и со татковината и со жртвувањето и со нашето национално постоење и битие. Тоа значи да ви зборувам за таа огромна љубов што и ден денес гори со секоја моја песна и не верувам дека некогаш ќе згасне.“ (Mihailova-Vošnakoska и Šorov, 1976: 7) Ама тоа поистоветување станува уште посилено понатаму, во поезијата од книгите „Небиднина“ (1963) и „Гледач во пепелта“ (1970), целосно видливо во „Песна на црната жена“ (1976). Во сите нив е присутна поистоветената љубов за Македонија и за слободата, а неретко и за жената, присутна уште во неговите (по)воени песни од четириесеттите години на минатиот век. Затоа и самиот ќе рече: „Зар и во ‘Песна на црната жена’ не горат очите на мојата неизмерна љубов, како што гореа над изморените борци на мојата партизанска бригада и им влеваа храброст, непоколебливост, вера и самоверба!“ (Mihailova-Vošnakoska и Šorov, 1976: 7) Само како илустрација на оваа констатација да се потсетиме на *везилката на домородскиот ритам* од „Шеста молитва на моето тело“, во која лирскиот субјект лежи врз *групка црвеница*.

Сепак, кога се говори за поистоветувањето на татковината и слободата во неговиот опус, следејќи го неговиот творечки пат, одделен акцент мора да се стави на неговата книга „На Грамос“, која се чини, неправедно, во изминативе три децении, некако е запоставена со недоволно критичко-интерпретациски осврнувања од временска дистанца по нејзиното настанување, а всушност како што ќе забележи Старделов, и „своевиден поетски превалец“ (1993: 28) на Шопов. Оваа констатација е полнозначна бидејќи во конкретната книга „се гледа дека е изоден патот на функционалниот поетски говор“, при што поетот веќе го идентификува надворешниот свет со сопствените состојби, восоставувајќи ја врската „меѓу личноста на поетот и неговото согледување на надворешниот свет кој поетот ќе го промовира во соучесник и сочувственик на општата болка, на општиот ламент.“ (Мицковиќ, 1976)

„Како избраник и вистински трибун на својот народ, тој, на својата исусовска младост, но и со исусовска чест, ја испеа поемата ‘На Грамос’, во една понервозна поетска ритмичка фраза, во која со избран збор ги окува тие драматични слики на македонската национална катастрофа од средината на XX век. Точно затоа пред таа ‘книшка’ не можеа да останат рамнодушни вистинските автори на македонската поезија, врз кои подоцна таа изврши силно влијание.“ (2002) – сведочи Анте Поповски. Ако творештвото на Шопов уште од самите почетоци, а не само во последната деценија од неговиот физички живот не беше нераскинливо поврзано со Македонија, зарем ќе ја напишеше истоимената поема и воопшто оваа книга, во која иако според некои од интерпретациите се смета дека „реалистичното е проектирано низ огледалото на еден национален и социјален идеализам, превосходно во духот на колективните, владеечки идеолошки програми“ (Кулавова, 1993), родољубието кај лирскиот субјект е подеднакво присутно колку и желбата за слобода. И притоа, експлицитно, во самиот поетски текст, Шопов, уште во 1950 година јасно го посочува поистоветувањето на слободата и татковината, што се случува едновремено дури јасно забележливо „поетската функција избива на преден план и ги прави секундарни предметот и неговата прагматска и информативна димензија“ (Кулавова, 1993). Тоа јасно се согледува и во стиховите: *Да, знам... / се ближи време / за нова / барикада. / Елада / пак ќе биде / слободна, / лична, / млада ... / А мојот роден крај, / ќе цвета / в ширни поли, / ќе листат / в пролет – мај / Кавала, / Кукуш, / Струма.* И не може да се рече дека во оваа книга од оваа негова повоена творечка фаза, Шопов не ја споменува Македонија и експлицитно, оти ја споменува дотолку што од денешна перспектива мора да се забележи – и исклучително храбро за тоа време на историскиот развој на нашето општество, особено ако се имаат предвид и стиховите: *Егејот син / и волан / ќе шепне чудни зборој, / и в сончев залез мирен, / ќе праќа поздрав ширен / на Вардар, / Шар / и Пирин...* Ете ја Македонија на Шопов од 1950 година – онаа Македонија која во „Дрво на ридот“ од 1980

година е *судбина на светот*, дури *светот е судбина на Македонија*. Ама и да не забравиме – тоа е Македонија во чија изградба, по Втората светска војна, Шопов се вложи со својата севкупна општествена и културна дејност.

Потем, во педесеттите години на минатиот век, во првата македонска поетска книга со исповеден тон, „Стихови за маката и радоста“ (1952) и во „Слеј се со тишината“ (1955), токму Македонија е топосот на лирскиот субјект и на лирскиот објект – инспирацијата не се бара и не се наоѓа некаде другаде, иако резултира со поетски пораки кои го надминуваат културниот простор на татковината. Тоа ќе го воочиме и само ако забележиме кои се тематско-мотивските блокови во овие поетски книги на Шопов, при што во песната „Го барам својот глас“, тој и посочува: *Мојот збор е тврда вилица на времето / што 'рти по нивјето со заби на семето*. Оттука и дилемата дали хуманистичките пораки и надежта кои провејуваат во неговата книга „Ветрот носи убаво време“ (1957) колку што се однесуваат воопшто на светот, толку се однесуваат и на македонските опстојби. Дали ветрот што носи убаво време, во светот на Шопов започнува да дува токму од Македонија? И дали *треба да бидеме подобри* прво ние овде, а потем и сите во светот: *Подобри од црвеното срце на лебот / од кој ни мириса сета соба / на Сонце, Земја и Глад*.

Сепак, пред објавувањето на „Небиднина“ (1963), Македонија и експлицитно, повторно е присутна во творештвото на Шопов – преку неговиот единствен објавен прозен обид, во кој сепак доминира лирската обоеност – „Дванаесетмината од сончевата колона на младоста“ (1961), книга посветена на дванаесетте младинци кои на 16 јуни 1943 година, кај селото Ваташа биле стрелани од бугарската војска. *Ваташкото клање во јуни 1943 година е само дел од многуте крвави расправања на фашистичкиот окупатор со народот што не сакаше да биде покорен, дванаесетте храбри младичи се дел од милионската колона на нашиот бестрашен поход, во едно тешко време, по врвиците на слободата.* – ќе нагласи Шопов, при што повторно експлицитно ги поистоветува татковината и слободата. За жал, оваа објава на Шопов, досега има доживеано најмалку критички осврнувања, а годинава (2023) кога се навршуваат и 80 години од Ваташкиот масакр, должни сме да укажеме не само на нејзиното значење за присуството на Македонија во творештвото на Шопов, туку и за присуството на оваа тема во македонската авторска книжевност. Затоа што оваа книга на Шопов заедно со песната „Цветови“ на Славко Јаневски и со поемата „Крвава блокада“ од Лазо Каровски се издвојува во книжевната меморија за овој настан од македонската историја. И тоа се издвојува не само заради посветеноста на конкретната тема, туку и заради постигнатиот уметнички резултат во портретирањето на оние на кои Шопов им се обраќа: *Ако не ве препознаат мајките, ќе ве препознае земјата, ќе ве препознае колоната во која мртви чекорите. Непрегледната сончева колона на младоста*. Иако забележливо, овој книжевен текст на

Шопов двои од неговиот севкупен опус, сепак го потврдува континуитетот на македонствувањето во и зад неговото творештво. Затоа што земјата што ќе ги препознае оние од сончевата колона на младоста е македонска. Но, и затоа што и оваа книга води кон согледбата дека во секоја творечка фаза на Шопов, Македонија е присутна во различна форма, соодветна на особеностите со кои таа фаза се одликува. Затоа што како што напоменува и самиот, таа негова љубов поистоветена преку жената, татковината и слободата, „уште посилено пламнува во 'Небиднина' и 'Гледач во пепелта'" (Mihailova-Vošnakoska и Šorov, 1976: 7).

Во 1969 година, на *Змаевите детски игри* во Нови Сад, Шопов ќе нагласи: „Доаѓам од југ, од Македонија, земја на стари паметници на културата, на црното сонце на игото и долготрајниот јарем, каде што крстот на судбината е полесен од пепелта на минатото, каде што мртвите не можат да умрат додека трае песната на живите, каде што на живите не им тежат гробовите на мртвите, туку песните што ги пеат, каде што водата извира од срцата на фреските и, заплискана од сонцето без исток и запад, повторно се влева во истите тие фрески како скаменет вез на сидовите на постоењето и неизбежноста. Доаѓам, а една мисла повторно ме возбудува: колку разновидност, богатства, длабочини, колку патишта и различни судбини на една мала грутка земја која ја чувствуваме како наша татковина, како сиот свет во мало да застанал на неа, со пркос кон себеси и кон другите.“ (Šorov, 1969: 23) И ете ја Македонија во неговата поезија од овие книги. И *црното сонце* е македонско. И „Долгото доаѓање на огнот“ се одвива во Македонија, затоа што тука: *Ни мртвите се мртви ни живите живи. / Крстот им беше лесен, пепелта не им е лесна. / Мртвите ќе умрат тогаш кога и нивната песна. / Не им е тежок гробот мртвите кајшто лежат. / Песните што ги пеат на живите им тежат.* Тука се и езерото и манастирот од песните на Шопов – оној во кој водата извира и се влева од и во фреските. Зашто *Тука се раѓаат сами и гаснат сите нешта*, како во „Грозомор“. Одделните анализи кои ги остваривме при ова исчитување упатуваат кон заклучок – секоја песна од овие две книги на Шопов е во, ама и за Македонија. Тука Шопов го наоѓа она индивидуалното, длабоко интимното и лично кое успева да го трансформира во заедничко. Во Македонија! Шопов вушност успеа она што за него е и длабоко интимно, ама и она што е македонско, во својата поезија да го трансформира и во интернационално, општочовечко. Оттука, при нашето исчитување, одново се наметнуваат и прашањата:

- Колку поезијата на Шопов е интимистичка само во една фаза или сите фази на неговото творештво се различни форми на поетски интимизам? И притоа, во секоја фаза е присутна Македонија.
- Дали во поезијата на Шопов, индивидуалното се трансформира во општочовеко или и општочовечкото се трансформира во иднидивидуално?

Или пак, постојано има некоја спрега меѓу општочовечкото и индивидуалното (и обратно), во патувањето од себеси до својата небиднина? Во Македонија.

Присуството на Македонија во поезијата од „Песна на црната жена“ (1976), веќе не еднаш е забележано, затоа што под африканското сонце, во мистичното одекнување на там-тамот, во танцот на црната жена, во човековата збунетост пред бескрајот на океанот по кој некогаш пловеле галиите со робови, во древното африканско дрво баобаб, Ацо Шопов го чувствуваше здивот на својата Македонија и ја најде црната мака и на својот народ низ вековите, како во народната песна. Го слушнуваше 'рзнувањето на тапанот' како и во Македонија, го носеше плачот и на печалбарските жени од својата татковина. Затоа што како што посочи самиот, „во тие години имав можност да го запознаам живот на тој народ, неговите обичаи и да се уверам во тоа дека судбината на тој народ е многу слична со судбината на нашиот народ.“ (Шопов, 1976: 10) Таму, во Африка, Шопов ја дооткри Македонија – онаа што отсекогаш била во и зад неговата поезија, онаа за која пее и во „Дрво на ридот“. Затоа во песната „Те спомнам ли“ се и стиховите: *Еве нè, Татковино, / обајцата во планините / во нем и присен разговор. / Воздухот е чист и како меч сече. / Ти си покрај мене најверна жена, / смисла очовечена, / вистина позната, а никому недоречена и до крај разгласена. / Татковино, песно недопејана, песно неспокојна / крвта и нас ќе нè спаси!* Притоа, и во самите стихови упатува на релацијата меѓу татковината, жената и слободата во неговиот поетски свет, при што неретко, со нив е поистоветена и самата песна, издигната на пиедестал како најсвета и најнедостижна точка во неговиот индивидуален универзум. Но, треба да се има предвид дека и самиот Шопов, надвор од поетската реч, во еден разговор, коментирајќи за оваа книга, напоменува: „Новата животна состојба не создава нов поет. Тоа е стариот поет, тоа сум јас врзан со тие видливи и невидливи нитки за Македонија, за својот народ и јазик, за неговата судбина.“ (Krtalić и Šopov, 1976: 2)

Неговиот став изнесен во неколку интервјуа, дека со оваа книга, сакајќи да го запозне и открие светот, тој поблиску ја открил и ја запознал татковината, и обратно – дека откривајќи ја својата татковина, во суштина го запознал и го открил светот, критиката веќе забележа дека „претставуваат, всушност, парафраза на стиховите од песната 'Настан на езерскиот брег' (од збирката 'Песна на црната жена'): 'крилестиот коњ' со 'свездена светлина во очите', според поетската имагинација на Шопов (а по аналогија на митскиот Пегаз) по обиколувањето на светот, доаѓа на родното езеро, 'пие вода бистра и лековита' и повторно го започнува летот, носејќи ја со себе највисоката смисла на животот: 'да ја открие родината откривајќи го светот' и 'откривајќи ја родината да го открие светот.'" (Капушевска-Дракулевска, 1993: 145). Оттука

и заклучокот на Лидија Капушевска-Дракулевска: „...затоа, не случајно се вели дека Шопов бил и останал поет на македонското поднебје, независно од тоа каде и за што пее.“ (Капушевска-Дракулевска, 1993: 145). Поет нераскинливо поврзан со татковината, кој неслучајно „Те спомнам ли“ ја завршува со стиховите: *Татковино, песно недопејана, песно неспокојна, / спокојот во нас ќе го ископаме: ќе го ископаме од искони!* А дали тој успеа да го ископа спокојот до крајот на својот физички и творечки живот, не може со сигурност да тврдиме, иако со песни од „Дрво на ридот“ се чини упатува кон негативен одговор на ова прашање-дилема.

Од друга страна, на одговорот на прашањето „Каде е Македонија?“, делумно упатува и самиот Шопов, со стихови: *Македонија е во светот, а светот во Македонија*, но во ова исчитување, одговорот на прашањето „Каде е Македонија во неговата поезија?“, се чини е јасен – секаде, од првиот до последниот негов стих. Тоа ни го кажува и Шопов во својот поетски аманет објавен во 1980 година.

А Македонија е во светот и преку неговите стихови, заедно со неговиот роден град Штип, на кој поетски му се врати во последните години од физичкиот живот, особено со „Дрво на ридот“, по претходното неколкудецениско бегство. За во родниот крај, онаму каде што е неговото „езеро на животот“, во градот на неговото прогледување, вистински да се случи средба со светот. Затоа што тука, *бучавата на Брегалница растеше полека но незадржливо, / растеше повисоко од Исарот, повисоко од историјата на градот / повисоко од црната судбина на мојот народ / и се влеваше во огромната бучава на светот.*

И за пред физички да замине, враќајќи се во родниот крај да ни порача дека: *Таа агонична бучава, тој продорен крик на светот / измешан од најчиста вселенска светлина, / од мака и радост на породилно раѓање и агонија / се шири и искачува на вишини до недоглед, / и од тие вишини го гледа својот иден свет, / а во него и Македонија.*

Користена литература:

- [1] Севкупно објавено творештво на Ацо Шопов – оригинални книги, според *Лиркиот дом на Ацо Шопов*. Врска: <https://www.acosopov.com/библиотека/оригинали?lang=mk>. Пристапено на: 2.3.2023.
- [2] Капушевска-Дракулевска, Л. 1993. „Егзотизмот во поезијата на Ацо Шопов“. Во: *Творештвото на Ацо Шопов: симпозиум по повод 70-годишнината од раѓањето на Ацо Шопов*. Скопје: Филолошки факултет и Институт за македонска литература, 145–148.
- [3] Капушевска-Дракулевска, Л. 2004. „Поетската слика и нејзиниот исказ“. Во: *XXX Меѓународна научна конференција на XXXVI Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, 565–570.

- [4] Мицковиќ, С. 1976. „Ацо Шопов“. Во: Шопов, А. *Одбрани дела*, книга прва, Скопје: Мисла. Според: *Лирскиот дом на Ацо Шопов*. Врска: <https://www.acosorov.com/читалница/ацо-шопов-мицковиќ?lang=mk>. Пристапено на: 14.3.2023.
- [5] Поповски, А 2002. „На Грамос‘ – вистинско естетско доживување“. *Лирскиот дом на Ацо Шопов*. Врска: <https://www.acosorov.com/читалница/грамос-поповски?lang=mk>. Пристапено на: 30.4.2023.
- [6] Радически, Н. 1981. „Нова фаза во поезијата на Ацо Шопов“. Во: *Студентски збор*, 04.04.1981. Според: *Лирскиот дом на Ацо Шопов*. Врска: <https://www.acosorov.com/читалница/нова-фаза-радически?lang=mk>. Пристапено на: 24.3.2023.
- [7] Старделов, Г. 1992. „Трајни и неодминливи траги“. Во: *Нова Македонија*, Лик, 22 април, 11-12. Според: *Лирскиот дом на Ацо Шопов*. Врска: <https://www.acosorov.com/читалница/траги-старделов?lang=mk>. Пристапено на: 1.3.2023.
- [8] Старделов, Г. 1993. „Првата деценија од поетското творештво на Ацо Шопов“. Во: *Творештвото на Ацо Шопов: симпозиум по повод 70-годишнината од раѓањето на Ацо Шопов*. Скопје: Филолошки факултет и Институт за македонска литература, 22–29.
- [9] Кулавкова, Катица. 1993. „Зреење на песната“. Во: *Ацо Шопов: Поезија*, кн. 1. Скопје: Македонска книга. Според: *Лирскиот дом на Ацо Шопов*. Врска: <https://www.acosorov.com/читалница/зреење-на-песната?lang=mk>. Пристапено на: 30.4.2023.
- [10] Шопов, А. 1976. „Откривајќи го светот ја откривам татковината“. Интервју. Во: *Нова Македонија*, 22.8.1976, 10.
- [11] Mihailova-Bošnjakoska, G. и Šopov, A. 1976. „Ljubav na jezeru života“. Интервју. Во: *Odjek*, god. XXIX, br. 21, Sarajevo, 1–15.11.1976, 7–8
- [12] Krtalić, I. и Šopov, A. 1976. „Vezan sam za Makedoniju“. Интервју. Во: *Oko*, god. 4, br.123, Zagreb, 16.12.1976, 2.
- [13] Šopov, A. 1969. „Dolazim sa juga“. Во: *Umjetnost i dijete*, Vol. 1, br. 3, 23–24.

WHERE IS MACEDONIA IN ACO ŠOPOV'S POETRY?

Vesna Mojsova-Čepiževska, Ivan Antonovski

Ss. Cyril and Methodius University, Skopje

Rereading Aco Šopov's last book, "Tree on the Hill" (1980), leads to the realization that in it, for the first time in his oeuvre, Macedonia is so explicitly omnipresent – in almost every poem. But that opens up the dilemma - where is Macedonia in Šopov's poetry? Why precisely in his last book, Šopov insists so much on mentioning Macedonia? Are its explicit presence in this book and the earlier reference to the homeland in the collection "Poem of the Black Woman" (1976) the first manifestation of Macedonia in his poetry? Or in fact, Macedonia is constantly present in Šopov's poetry, and in this bequeathed book it manifests

itself explicitly? In the search for answers to these questions, by reading the entire oeuvre of Šopov, the paper comes to a thesis-conclusion that Macedonia is constantly present in his poetry, from the first to the last book, while in each of his creative stages it is present in a different form, appropriate to the peculiarities with which that phase is distinguished. The analysis in the paper, perceiving Macedonia as part of the author's intimacy, and establishing syntheses between the poetry and Šopov's expressions outside the poetic word, also opens other questions. Among others, the question of how intimate is Šopov's poetry only in one phase or all phases of his work are different forms of poetic intimism. At the same time, the thesis-conclusion is presented that in Šopov's poetry there is always a connection between the collective and the individual (and vice versa), in the journey from oneself to one's not-being.

Keywords: *Macedonia, Aco Šopov, poetry, homeland, creative phase*